

TOPÇUBAŞOV BEYNƏLXALQ ARBİTRAJI

İDDİAÇI MEMORANDUMU

İddiaçı tərəf “Atlantida Hotel” Şirkəti

16İ

16.02.2024

MÜNDƏRİCAT

Faktların təqdimatı	4
Arqumentlərin xülasəsi	5
Arqumentlər	6
I. Bakı şəhərində yerləşən arbitraj məhkəməsi işə baxmağa tam səlahiyyətlidir, çünki bu müqavilədən və Beynəlxalq Ticarət Palatasının Arbitraj Qaydalarından irəli gəlir.	6
II. Tərəflər arasında bağlanmış Podrat Müqaviləsinə uyğun olaraq Cavabdeh öz üzərinə düşən öhdəlikləri lazımi qaydada yerinə yetirmədiyinə görə tam şəkildə məsuliyyət daşıyır.	9
A. Mövcud işlərin iddiaçının marağını itirmədiyi faktiki dəyəri çıxılmaqla, ödənilən avans İddiaçıya geri qaytarılmalıdır.	10
B. Cavabdeh “lazımi icra”-nı həyata keçirmədiyi üçün həm real zərərin, həm də əldən çıxmış faydanın əvəzini ödəməlidir.	11
C. Bildirişlərin təqdim olunmaması halında belə, İddiaçını zərərin əvəzini tələb etmək hüququndan məhrum etmir.	13
III. Tərəflər arasında bağlanmış Alqı-satqı müqaviləsinə əsasən Cavabdeh əldən çıxmış faydanın dəyərini İddiaçıya ödəməlidir.	14
A. Tərəflər arasında bağlanmış Müqavilə çərçivə müqavilə hesab edilə bilməz.	15
B. Cavabdeh pul öhdəliyini icra etmədiyi üçün mövcud mənfəət marjasına əsasən əldən çıxmış faydanın dəyərini ödəməlidir.	16
IV. Ödənilməli vəsait üzrə Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinə əsasən Mərkəzi Bankın uçot faiz dərəcəsi ilə faizi Cavabdeh tərəfindən İddiaçıya ödənilməlidir.	18
Tələblər.	21
Arbitraja müraciət	23

İstifadə olunmuş mənbələr

I. Milli qanunvericilik

1. Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi, 1999 (6.1.8; 21; 337.5; 421.2; 424.5; 425; 442; 443.1; 443.8; 627.1; 629.1; 630.2; 630.4; 633)
2. “Beynəlxalq arbitraj haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1999, mad. 7
3. “Dövlət satınalmaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2023, mad. 40-11
4. “Mülki qanunvericiliyin lizinq müqaviləsinə dair münasibətləri tənzimləyən bəzi normalarının tətbiqi üzrə məhkəmə təcrübəsinin vahidliyinin təmin edilməsinə dair” Ali Məhkəmənin Qərarı (04.06.2021)
5. “Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının Qərarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” Konstitusiya Məhkəməsinin Plenum Qərarı (18.11.2021)

II. Beynəlxalq mənbələr

1. Beynəlxalq Ticarət Palatasının Arbitraj Qaydaları (9)
2. “Xarici arbitraj qərarlarının tanınması və icra edilməsi haqqında” BMT-nin 1958-ci il 10 iyun tarixli Nyu-York Konvensiyası (2)
3. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Beynəlxalq Ticarət Hüququ Komissiyasının 10 iyun 1958-ci il tarixli Nyu-York Konvensiyasının II maddəsinin 2-ci bəndinin və VII maddəsinin 1-ci bəndinin şərhinə dair 7 iyul 2006-cı il tarixli Təvsiyəsi
4. “Malların beynəlxalq alqı-satqı müqavilələri haqqında” BMT Konvensiyası, 1980, mad. 74
5. Beynəlxalq Kommersiya Müqavilələrinin UNIDROIT Prinsipləri, 2016, (6.1.9(4); 7.4.2; 7.4.3)
6. Rusiya Mülki Məcəlləsi, 1994, mad. 429.1
7. US Titan Inc. GuangzhouHua Shipping Co.-ya qarşı 15 fevral 2001-ci il tarixli iş
8. Kvaener ASA the bank of Tokyo-Mitsubishi Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinə qarşı iş

III. Doktrinal mənbələr

1. 1958-ci il Nyu-York Konvensiyasının şərhinə dair Beynəlxalq Kommersiya Arbitraj Şurasının (ICCA) Təlimatı: Hakimlər üçün əl kitabçası
2. Digest of Case Law on the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, (2016)
3. Beynəlxalq Kommersiya Müqavilələrinin UNIDROIT Prinsiplərinin Kommentariyası, (2022)
4. İ. Əsgərov, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin elmi-praktik kommentariyası, I cild (2014)
5. İ. Əsgərov, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin elmi-praktik kommentariyası, II cild (2015)
6. A. Cəfərquliyev, *UNIDROIT Prinsiplərinin beynəlxalq kommersiya müqavilələrinə tətbiqi və ortaya çıxan problemlər*, (2020)

Faktların təqdimatı

1. İddiaçı “Atlantida Hotel” Şirkəti ilə Cavabdeh “Peşəkar Tikinti” MMC arasında 2019-cu il yanvar ayında ilkin əlaqələr yaranmış, 10 iyul 2019-cu il tarixində isə Tərəflər arasında Podrat müqaviləsi bağlanmışdır.
2. 10 avqust 2019-cu il tarixdə Cavabdeh və İddiaçı arasında Alğı-satqısı müqaviləsi, o cümlədən Cavabdehin tək təsisçisi ilə İddiaçı və Cavabdeh arasında bağlanmış Zəminlik Müqaviləsi imzalanmışdır. Zəminlik müqaviləsinə əsasən, Cavabdehin təsisçisi olan Əliyev Əhməd Vəli oğlu, yəni zəmin Cavabdehin bütün öhdəliklərinin icrasına təminat vermişdir.
3. Podrat müqaviləsinə əsasən Cavabdeh İddiaçıya məxsus olub Bakı şəhərində yerləşən torpaq sahəsində 3 il ərzində otel tikməli idi. Bunun əvəzində isə İddiaçı 13.500.000 ABŞ dolları məbləğində pul ödəyəcəkdi. Bundan əlavə, Alğı-satqı müqaviləsi ilə müəyyən edilmişdir ki, Cavabdeh İddiaçıdan otelin tikintisində istifadə edilməsi məqsədilə idxal edilməli olan 5.000.000 ABŞ dolları qiymətində olan xüsusi ölçmə cihazları, havalandırma sistemi, elektrik avadanlıqları və digər malları daxil olmaqla bütün malları almalı idi.
4. İddiaçı Podrat müqaviləsi ilə nəzərdə tutulmuş 2.000.000 dolları dəyərində avans ödəmək öhdəliyini yerinə yetirsə də, Cavabdeh işləri 2 il ərzində gecikdirib, daha sonra isə tamamilə dayandırıb. Sonradan aşkara çıxmışdır ki, Cavabdeh özü barəsində yalan məlumatlar verərək İddiaçının aldanmasına və beləcə, müqavilənin imzalanmasına gətirib çıxarmışdır.
5. 10 oktyabr 2019-cu il tarixində İddiaçı işlər gecikdiyinə görə Cavabdehə Podrat müqaviləsinin bağlanmasından 3 ay keçməsinə baxmayaraq, hələlik heç bir işin başlamaması və həmin dövr üçün artıq sahənin tikintiyə hazırlanmış və otelin bünövrəsinin qazılmış olması barədə bildiriş göndərmiş, qanunvericiliyə uyğun olaraq müvafiq tədbirlərin görülməyini bildirmişdir.
6. Cavabdeh Alğı-satqı müqaviləsində nəzərdə tutulmuş 5.000.000 ABŞ dolları dəyərində mal sifariş etmək öhdəliyinin əksinə olaraq, 15 oktyabr 2019-cu ildə cəmi 100.000 dollar həcmində sifariş verib, bundan sonrakı dövrdə isə hər hansı sifarişi olmayıb, həmçinin Cavabdeh nə podrat müqaviləsi, nə də malların keyfiyyəti barədə heç bir etiraz və ya bildiriş verməyib.
7. 15 may 2022-ci ildə İddiaçı elektron poçt vasitəsilə işlərin heç 10 faizinin tamamlanmaması, gecikməyə görə şirkətinə 1.000.000 ABŞ dolları həcmində zərər dəyməsi və görülmüş işlərdə artıq heç bir marağı qalmamasını əsas gətirərək Cavabdehdən ödədiyi avans ödənişini tam həcmdə qaytarmağı xahiş etmişdir. Buna cavab olaraq 25 May 2022-ci il tarixində Cavabdeh İddiaçıya elektron poçt məktubu göndərmiş və təklif etmişdir ki, vurulmuş zərərin artıq görülmüş işlərin təhvil-təslimi zamanı müzakirə edib razılığa gəlsinlər.

Arqumentlərin xülasəsi

- I. Bakı şəhərində yerləşən arbitraj tribunalı mübahisəyə baxmağa tam səlahiyyətlidir.
- II. Podrat Müqaviləsinə uyğun olaraq Cavabdeh öhdəlikləri lazımi qaydada yerinə yetirmədiyinə görə tam şəkildə məsuliyyət daşıyır.
- III. Mövcud işlərin iddiaçının marağını itirmədiyi faktiki dəyəri çıxılmaqla, ödənilən avans İddiaçıya geri qaytarılmalıdır.
- IV. Cavabdeh “lazımi icra”nı həyata keçirmədiyi üçün həm real zərərin, həm də əldən çıxmış faydanın əvəzini ödəməlidir.
- V. Tərəflər arasında bağlanmış Alğı-satqı müqaviləsinə əsasən Cavabdeh əldən çıxmış faydanın dəyərini İddiaçıya ödəməlidir.
- VI. Ödənilməli vəsait üzrə Mərkəzi Bankın uçot faiz dərəcəsi ilə faizi Cavabdeh tərəfindən İddiaçıya ödənilməlidir.
- VII. Arbitraj və hüquqşünas xərcləri Cavabdeh tərəfindən ödənilməlidir.

Arqumentlər

I. Bakı şəhərində yerləşən arbitraj məhkəməsi işə baxmağa tam səlahiyyətlidir, çünki bu müqavilədən və Beynəlxalq Ticarət Palatasının Arbitraj Qaydalarından irəli gəlir.

1. Podrat, Alğı-satqı və Zaminlik müqavilələrinin icrası ilə bağlı Tərəflər - “Atlantida Hotel” Şirkəti (bundan sonra “İddiaçı”) və “Peşəkar Tikinti” MMC (bundan sonra “Cavabdeh”) arasında yaranan mübahisələrə hazırkı arbitraj məhkəməsində baxılmalıdır. Belə ki, “Beynəlxalq arbitraj haqqında” AR Qanunun 7-ci maddəsinə əsasən hər hansı bir konkret hüquq münasibəti ilə əlaqədar yarana biləcək mübahisələrin hamısının və ya müəyyən mübahisələrin arbitraja verilməsi barəsində tərəflər arbitraj sazişi bağlaya bilər. Bu üç müqavilənin və tərəflər arasındakı danışıqların kompleks təhlili nəticəsində aydın şəkildə görünür ki, hər üç müqavilə ortaq məqsədə xidmət edir. Əlavə olaraq onu qeyd etmək lazımdır ki, digər iki müqavilədə mübahisələrin həllinin xüsusi formasının nəzərdə tutulmaması və arbitraj sazişinin digər müqavilələrə tətbiqini istisna edən heç bir xüsusi halın olmaması bu faktı bir daha dəstəkləyir. Arbitraj sazişi müqavilədə arbitraj qeyd-şerti kimi və yaxud ayrıca saziş kimi bağlanıla bilər. Həmçinin Beynəlxalq Ticarət Palatasının Arbitraj Qaydalarının 9-cu maddəsində qeyd olunur ki, 6(3)-6(7) və 23(4)-cü maddələrin müddəaları nəzərə alınmaqla, birdən çox müqavilədən irəli gələn və ya onunla əlaqədar olan iddialar, belə iddiaların bir və ya birdən çox arbitraj müqaviləsi əsasında irəli sürülməsindən asılı olmayaraq, bir arbitrajda irəli sürülə bilər.
2. Qeyd olunan alğı-satqı müqaviləsinin 7.2-ci maddəsi arbitraj müddəası kimi müqavilənin icrası ilə bağlı yarana biləcək mübahisələrin Bakıda keçirilən arbitrajda baxılması ilə bağlı tərəflərin razılığını ifadə edir. Həm “Xarici arbitraj qərarlarının tanınması və icra edilməsi haqqında” BMT-nin 1958-ci il 10 iyun tarixli Nyu-York Konvensiyasının (bundan sonra “NY Konvensiyası”), həm də əksər milli arbitraj qanunları arbitraj sazişinin yazılı olmasını rəsmi tələb kimi müəyyən edir. Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, NY Konvensiyasının 2(1)-ci maddəsi məhz yazılı razılaşma kimi arbitraj sazişini tanıyır.
3. Bundan əlavə, 5 avqust 2019-cu ildə göndərilən e-poçt məktubu vasitəsilə Cavabdehə həmin bəndin digər müqavilələrə də tətbiq olunacağı bildirilmişdir. NY Konvensiyasının II maddəsinin 2-ci bəndinin mətni 1958-ci ildə mövcud olan rabitə vasitələrinin anlayışını əhatə etmişdir. Bu, müvafiq olaraq müasir rabitə vasitələrinin ekvivalentini də əhatə etmək kimi təfsir edilə bilər. Əsas meyar arbitraj sazişinin yazılı şəkildə qeydə alınmasıdır. Bu meyar cavab

verən bütün rabitə vasitələri, o cümlədən fakslar və elektron poçtlar II maddənin 2-ci bəndinin tələblərinə uyğun hesab edilməlidir. NY Konvensiyasının 2(3)-cü maddəsində isə yazılı razılaşma ifadəsinin müqavilədə və yaxud da arbitraj müqaviləsində qeyd olunan “arbitraj müddəasını”, yəni arbitraj-qeyd şərtini əhatə etməsi vurğulanır. Nəticə etibarilə, tərəflər arasında imzalanmış müqavilə və müqavilənin tərkibinə daxil olan arbitraj-qeyd şərti və e-poçt məktubu formal tələbə riayət olunmasına əsas verir.

4. Göründüyü kimi, Azərbaycan Respublikası və Atlantida Krallığının tanıdığı bir çox beynəlxalq aktların normalarının mahiyyətindən tərəflər arasında yarana biləcək mübahisələrin arbitraj tribunalında baxılması ilə bağlı etibarlı arbitraj qeyd-şərtinin məcburi xarakter daşması anlaşılr. Yəni tərəflər arbitrajla bağlı müqavilədə razılaşmışsa və bu razılaşma formal tələblərə uyğundursa tərəflər məhkəməyə müraciət etməzdən öncə yaranmış mübahisəyə arbitrajda baxmağa borcludur. Müqavilə təklifi arbitraj müddəası ilə birlikdə göndərilir və təsdiqlənir. Lakin, təsdiq ümumi qeyd-şərtləri və ya sonrakı şərtləri də özündə əks etdirir. Burada ofertanın qəbul edilməsi ilə yeni oferta arasında fərq qoyulmalıdır.
5. Belə ki, tərəfə göndərilən elektron poçta heç bir etiraz bildirməyən Cavabdeh daha sonra alğı-satqı müqaviləsini imzalamaqla arbitraja birbaşa razılıq bildirmişdir. Arbitraj sazişinə açıq şəkildə etiraz edilmədiyi üçün arbitraj sazişinin qüvvədə olduğu güman edilir. Odur ki, ümumi qeyd-şərtlər adətən arbitraj sazişinə təsir etmir. Eynilə, sonrakı hər hansı şərtlər (məsələn, “bu təsdiq ətraflı müzakirə olunmalıdır” kimi şərtlər) artıq razılaşdırılmış hesab edilən arbitraj müddəasına təsir etmir.¹ Podrat müqaviləsinə münasibətdə qeyd olunmalıdır ki, həmin müqavilədə ayrıca mübahisələrin həlli bəndi olmasa da, İddiaçı tərəfindən Cavabdehə göndərilən 5 avqust 2019-cu il tarixli elektron poçt məktubunda arbitrajın həmin müqaviləyə tətbiq olunması nəzərdə tutulmuşdur. Elektron poçt məktubu da yuxarıda adıçəkilən hüquqi sənədlərin tələblərinə uyğundur. Belə ki, arbitraj sazişi elektron rabitə vasitələrindən istifadə olunmaqla bağlanmışdır və Cavabdeh həmin elektron poçt məktubuna heç bir etiraz etməmişdir.
6. Bununla yanaşı, NY Konvensiyasının aşkar surətdə elektron poçt məktubunun yazılı formaya daxil olunması qeyd olunmasa da, onun 2-ci maddəsinin təfsiri ilə bağlı Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ticarət Hüququ üzrə Komissiyasının tövsiyəsində qeyd olunmuşdur ki, həmin maddədə əks olunan vasitələr məhkəmələr tərəfindən tam (mütləq) şəkildə qəbul edilməməlidir

¹ US Titan Inc. GuangzhouHua Shipping Co.-ya qarşı 15 fevral 2001-ci il tarixli iş

və yazılı forma tələbinə cavab verən başqa əsaslar da ola bilər. NY Konvensiyası qəbul olunduğu tarixdə mövcud olan rabitə vasitələrini əks etdirdiyindən və müasir işgüzar adətlərdə elektron poçt məktubunun rabitə vasitəsi olaraq geniş yayıldığını nəzərə alaraq, elektron poçt məktubunun podrat müqaviləsindən ayrıca bağlanmış saziş olaraq hüquqi qüvvəyə sahibdir. Həmçinin qeyd olunmalıdır ki, bu saziş tərəflər arasında mövcud olan və müqavilə xarakteri daşıyan mülki (podrat) hüquq münasibətlərindən yaranan mübahisənin həllinə aid olduğundan “konkret hüquq münasibəti ilə əlaqədar” tələbi ilə də uzlaşır.

7. Bununla yanaşı, adıçəkilən Konvensiyada aşkar surətdə elektron poçt məktubunun yazılı formaya daxil olunması qeyd olunmasa da, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ticarət Hüququ üzrə Komissiyasının Konvensiyanın 2-ci maddəsinin təfsiri ilə bağlı tövsiyəsində qeyd olunmuşdur ki, həmin maddədə əks olunan vasitələr məhkəmələr tərəfindən tam (mütləq) şəkildə qəbul edilməməlidir və yazılı forma tələbinə cavab verən başqa əsaslar da ola bilər. Konvensiya qəbul olunduğu tarixdə mövcud olan rabitə vasitələrini əks etdirdiyindən və müasir işgüzar adətlərdə elektron poçt məktubunun rabitə vasitəsi olaraq geniş yayıldığını nəzərə alaraq, elektron poçt məktubunun podrat müqaviləsindən ayrıca bağlanmış saziş olaraq hüquqi qüvvəyə sahibdir. Həmçinin qeyd olunmalıdır ki, bu saziş tərəflər arasında mövcud olan və müqavilə xarakteri daşıyan mülki (podrat) hüquq münasibətlərindən yaranan mübahisənin həllinə aid olduğundan “konkret hüquq münasibəti ilə əlaqədar” tələbi ilə də uzlaşır.
8. Yazılı arbitraj sazişində aşkar şəkildə qeyd olunmayan üçüncü tərəflər sazişin əhatə etdiyi şəxslər dairəsinə (ratione personae) aid edilə bilər. Arbitraj sazişinin onu imzalamayan şəxslərə tətbiq edilməsi üçün müxtəlif hüquqi əsaslar vardır. Birinci yanaşmaya zənn edilən (dolaylı) razılıq nəzəriyyəsi, üçüncü şəxs benefisiarlar, zəminlər, hüquq və vəzifələrin ötürülməsi və müqavilə hüquqlarının ötürülməsi üzrə digər mexanizmlər aiddir. Korporativ örtüyün qaldırılması (piercing of the corporate veil) nəzəriyyəsi aspektindən yanaşdıqda zəminin əslində elə alğı-satqı müqaviləsini imzalayan şirkətin təsisçisi olması faktı da arbitraj sazişinin əhatə etdiyi şəxslər dairəsinə aid olduğunu deməyə əsas verir. Bu nəzəriyyələr tərəflərin ifadə edilmiş niyyətlərinə və ümumilikdə vicdanlılıq prinsipinə əsaslanır.
9. Zəminlik müqaviləsinin 1.1-ci maddəsinə əsasən, Zəmin digər müqavilələr üzrə Borcalanın Kreditor qarşısında öhdəliklərinin tamamilə və ya hissə-hissə icra etməsi üçün məsuliyyəti öz üzərinə götürmüşdür. Həmin müqavilənin 2.2-ci maddəsi isə vurğulayır ki, Zəmin Əsas Müqavilələrlə tam tanış olmuşdur və həmin Əsas Müqavilələr ilə bağlı Borcalanın bütün öhdəliklərinə görə məsuliyyət daşıyır. Deməli, Zəmin alğı-satqı müqaviləsindəki arbitraj

bəndinə də razılıq vermişdir. Bununla yanaşı, arbitraj bəndinin Zaminə də şamil edilməsinin səbəbi odur ki, zaminlik müqaviləsinin icrası ilə zamin əsas müqavilənin tərəfinə və beləliklə, müqavilənin tərkibində olan arbitraj sazişinin özünün tərəfinə çevrilmişdir. Borclu və Zaminin öhdəlikləri ekvivalent olduqda, Zamin əsas müqavilədə olan arbitraj bəndinə əməl etməkdən də məsuldur.²

II. Tərəflər arasında bağlanmış Podrat Müqaviləsinə uyğun olaraq Cavabdeh öz üzərinə düşən öhdəlikləri lazımi qaydada yerinə yetirmədiyinə görə tam şəkildə məsuliyyət daşıyır.

1. Cavabdeh öz vəzifələrini yerinə yetirməyərək müqavilə üzrə nəzərdə tutulmuş öhdəlikləri icra etməmiş, bununla da maddi məsuliyyət daşmalıdır. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra “Mülki Məcəllə”) 442-ci maddəsi “öhdəliyin icra edilməməsi”nə onun pozulması və ya lazımınca icra edilməməsi (vaxtında icra edilməməsi, mallarda, işlərdə və xidmətlərdə qüsurlarla və yaxud da öhdəliyin məzmunu ilə müəyyənləşdirilmiş digər şərtləri pozmaqla icra edilməsi) kimi anlayış vermişdir. Hazırkı Podrat Müqaviləsinin 1.1-ci maddəsinə nəzər yetirsək, görürük ki, Podratçı 3 (üç) il ərzində bu Müqavilə üzrə razılaşdırılmış tələblərə cavab verən oteli inşa edərək Sifarişçiyə təhvil verməyi öz üzərinə götürür. Bununla yanaşı, Müqavilənin 2.2-ci maddəsində sözügedən otelin tikilmə mərhələlərinin ardıcılığı cədvəli qeyd olunmuşdur. Cavabdeh isə nəzərdə tutulan bu mərhələlərin ilkinini - ərazinin tikinti üçün hazırlanması və binanın bünövrəsinin tökülməsini lazımınca, düzgün həyata keçirməmiş, cədvəl üzrə digər işlərin isə ümumiyyətlə heç birini icra etməmiş, beləcə işləri İddiaçıya təhvil verməmişdir.
2. Bununla yanaşı, Mülki Məcəllənin 421.2-ci maddəsinə əsasən Tərəflərdən birinin tələbi ilə müqavilə yalnız digər tərəf müqaviləni əhəmiyyətli dərəcədə pozduqda bu müqavilə ləğv edilə bilər. Maddədə müqavilənin əhəmiyyətli dərəcədə pozulmasının anlayışı da verilmişdir. Pozuntu o zaman əhəmiyyətli sayılır ki, bunun digər tərəfə vurduğu zərər müqavilə bağlayarkən onun ümid etməyə haqqı çatanlardan xeyli dərəcədə məhrum olur. Bu Məcəllənin 424.5-ci maddəsinə uyğun olaraq isə müqavilənin ləğvinə onu tərəflərdən birinin əhəmiyyətli dərəcədə

² Kvaener ASA the bank of Tokyo-Mitsubishi Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyətinə qarşı işi

pozması əsas veribse, digər tərəf müqavilənin ləğv edilməsi nəticəsində dəyər zərərin əvəzinin ödənilməsinə tələb edə bilər. Eyni zamanda Podrat Müqaviləsinin də 8.3-cü maddəsinə əsasən müqaviləyə xitam verilməsi Tərəfləri xitam anına qədər bu müqavilə üzrə yerinə yetirməli olduqları öhdəliklərin icrasından azad etmir. İşin faktiki hallarına nəzər yetirsək, şahidi oluruq ki, İddiaçı 13.500.000 USD qiyməti dəyərində otel inşasını planlamış, bunun üçün külli miqdarda xərclər çəkmiş, Cavabdehin isə öz öhdəliklərindən boyun qaçırması İddiaçının böyük həcmdə maddi itkiyə məruz qalmasına səbəb olmuşdur. Nəticə etibarilə, müqavilə xitam edilmiş hesab edilməlidir və qanunvericiliklə nəzərdə tutulan həcmdə və növdə zərərin əvəzi Cavabdeh tərəfindən ödənilməlidir.

A. Mövcud işlərin iddiaçının marağını itirmədiyi faktiki dəyəri çıxılmaqla, ödənilən avans İddiaçıya geri qaytarılmalıdır.

1. İddiaçı tərəfindən Podrat müqaviləsi üzrə öhdəliklərinin icrası ilə bağlı Cavabdehə ödədiyi avans Cavabdeh tərəfindən “lazımı icra”nın həyata keçirilməməsi səbəbindən qaytarılmalıdır. Belə ki, bir tərəfdən Mülki Məcəllənin avansla bağlı konkret nizamlama müəyyən etməməsi avansın hüquqi məzmunu ilə bağlı qeyri-müəyyənlik yaradır. Lakin Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinin 2021-ci il tarixli Qərarında avansla bağlı bir sıra məsələlərə toxunulur. Burada göstərilir ki, avans gələcəkdə alınacaq mal və ya göstəriləcək xidmətlərin dəyərinin əvvəlcədən qismən pul şəklində ödənilmiş məbləğidir.³ Eyni zamanda “Dövlət satınalmaları haqqında” Qanunun 40-11-ci maddəsində də qeyd olunur ki, malgöndərən (podratçı) avans ödənişindən yalnız satınalma müqaviləsi ilə bağlı öhdəliklərin yerinə yetirilməsi üçün istifadə etməlidir. Hüquqi ədəbiyyatda isə göstərilir ki, əsas müqavilə öhdəliyi icra olunmadıqda avansın ödəmə funksiyası itir, yalnız lazımınca icra olunduqda belə funksiyaya malik olur. Nəticə etibarilə, avans onu verən tərəfə geri qaytarılmalıdır.⁴
2. Hazırkı işin faktlarına nəzər yetirsək, şahidi oluruq ki, İddiaçı tərəfindən Cavabdehə ödənilmiş 2.000.000 (iki milyon) USD həcmində avans onun Podrat Müqaviləsi üzrə nəzərdə tutulan öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi üçün istifadə edilməmişdir, çünki İddiaçıya təhvil veriləcək hər hansı tamamlanmış bir iş yoxdur. Baxmayaraq ki, 2 000 000 ABŞ dolları dəyərində işləri gördüyünə dair Cavabdeh hesabatlar təqdim etmişdir, lakin İddiaçı bu işləri heç bir zaman

³ “Mülki qanunvericiliyin lizinq müqaviləsinə dair münasibətləri tənzimləyən bəzi normalarının tətbiqi üzrə məhkəmə təcrübəsinin vahidliyinin təmin edilməsinə dair” Ali Məhkəmənin Qərarı (04.06.2021)

⁴ İ. Əsgərov, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin elmi-praktik kommentariyası, II cild, 771 (2015)

təhvil almamış, hətta sonradan görülmüş işlərin dəyərini qiymətləndirmiş və müəyyən etmişdir ki, görülən işlərin əksəriyyəti yanlış həyata keçirilmişdir. Bununla yanaşı, Podrat Müqaviləsinin bağlanılmasından 3 ay sonra - 10 oktyabr 2019-cu ildə İddiaçı Cavabdehə bildiriş göndərərək razılaşdırılmış plan üzrə 1-ci mərhələnin, yəni ərazinin tikinti üçün hazırlanması və binanın bünövrəsinin tökülməsi işlərinin həmin tarixədək bitməli olduğunu bildirmiş, hansı ki, məhz bu işlərə görə 2.000.000 USD avansdan çıxılmalı idi. Cavabdeh isə qeyd olunan işin təxminən 2 ilə yaxın bir müddət sonra - 10 iyul 2021-ci ildə hazır olduğunu bildirmiş, lakin İddiaçının öhdəliyin icrasının bu qədər gecikdirilməsi onun işə marağının, demək olar ki, artıq olmamasına gətirib çıxarmışdır.

3. Eyni zamanda məsələ ilə bağlı Mülki Məcəllənin 759.2-ci maddəsində birbaşa əks olunub ki, əgər sifarişçi müqavilədən podratçının hərəkətləri nəticəsində baş verən və ya həmin hərəkətlərlə bilavasitə bağlı olan səbəbə görə vaxtından əvvəl imtina edərsə, bu zaman podratçı yalnız yerinə yetirilmiş işin haqqını tələb edə bilər. Podratçı bu tələbi o şərtlə irəli sürə bilər ki, yerinə yetirilmiş işə sifarişçinin hansısa marağı olsun. Nəticə etibarilə, yuxarıda əks olunanlar, habelə Mülki Məcəllənin 6.1.8-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş “pozulmuş hüquqların bərpasının təmin edilməsi” prinsipinin tələbi baxımından İddiaçı tərəfindən ödənilən 2.000.000 ABŞ dolları dəyərində avansdan görülmüş və İddiaçının marağını itirmədiyi işlərin real dəyəri olan 300 000 (üç yüz min) ABŞ dolları vəsaiti çıxılmaqla, qalan 1 700 000 (bir milyon yeddi yüz min) ABŞ dolları Cavabdeh tərəfindən İddiaçıya geri qaytarılmalıdır.

B. Cavabdeh “lazımı icra”nı həyata keçirmədiyi üçün həm real zərərin, həm də əldən çıxmış faydanın əvəzini ödəməlidir.

1. Tərəflər arasında bağlanmış Podrat Müqaviləsinin 5.2-ci maddəsinə əsasən bir Tərəf təqsirli olaraq digər Tərəfə vurduğu ziyanı və bu Müqavilə üzrə üzərinə gətirdüyü öhdəliklərin tam və ya lazımınca yerinə yetirilməməsi ilə bağlı yaranan zərərlərə görə tam məsuliyyət daşıyır. Bu zaman “zərər” ifadəsinə hərtərəfli anlayış vermək üçün mülki qanunvericiliyin müqafiq normalarına istinad etmək lazımdır. Belə ki, Mülki Məcəllənin 443-cü maddəsinə əsasən öhdəliyini icra etməyən borclu kreditora dəymiş zərərin əvəzini ödəməyə borcludur və bu zaman zərər Məcəllənin 21-ci maddəsində nəzərdə tutulan qaydalara uyğun müəyyənləşdirilir.
2. Mülki Məcəllənin adıçəkilən maddəsində isə göstərilir ki, zərər dedikdə, hüququ pozulmuş şəxsin pozulmuş hüququnu bərpa etmək üçün çəkdiyi və ya çəkməli olduğu xərclər, əmlakından məhrum olması və ya əmlakının zədələnməsi (real zərər), habelə hüququ

pozulmasaydı, həmin şəxsin adi mülki dövriyyə şəraitində əldə edəcəyi gəlirlər (əldən çıxmış fayda) başa düşülür. Göstərilən səbəbdən hüququ pozulmuş şəxsin əldən çıxmış faydası, maddədə göstəriləndi kimi, onun adi mülki dövriyyə şəraitində əldə edəcəyi gəlirlərin miqdarı ilə ölçülür. Adi mülki dövriyyə dedikdə bazar münasibətlərinə əhəmiyyətli təsir göstərə biləcək heç bir fəvqəladə hadisə baş vermədən malların, işlərin və xidmətlərin sabit qiymətlərlə adi qaydada dövr etməsi nəzərdə tutulur.⁵

3. Həmçinin Beynəlxalq Kommersiya Müqavilələrinin UNIDROIT Prinsiplərinin (bundan sonra “UNIDROIT Prinsipləri”) dəymiş zərərin tam həcmdə kompensasiya edilməsi ilə bağlı 7.4.2-ci maddəsində göstərilir ki, “zərər” anlayışı geniş şəkildə şərh edilərək təkcə məruz qalan tərəfin aktivlərində azalma deyil, həm də onun öhdəliklərindəki artımı əhatə edir, məsələn, öhdəliklərin bu artımı o zaman baş verə bilər ki, tərəf qarşı tərəfdən ödənişin vaxtında alınacağına ümid edir, lakin bu ödənişi vaxtında almaması nəticəsində digər öhdəliklərini yerinə yetirmək üçün borc pul götürməyə məcbur olur. Eyni zamanda UNIDROIT Prinsiplərinin 7.4.3-cü maddəsinə müvafiq olaraq əgər müəyyən faydanın əldə olunma şansı varsa və bu şans qarşı tərəfin hansısa hərəkəti və yaxud hərəkətsizliyi nəticəsində itirilirsə, bu zaman əldən çıxmış fayda üçün verilən təzminat həmin faydanın əldə edilə bilmə ehtimalı ilə mütənasib olmalıdır. Yəni ki, zərər dəymiş tərəfin həqiqətən də bu həcmdə fayda əldə edə biləcəyi ehtimalı real və bariz osun.⁶
4. İşin faktiki hallarına nəzər yetirdikdə görünür ki, İddiaçı Podrat Müqaviləsinin icrasının qarşı tərəfdən vaxtında alınacağına ümid edərək işçi qrupu ayırmış, habelə bir sıra zəruri xərclər çəkmişdir. Cavabdeh tərəf isə Mülki Məcəllənin 425-ci maddəsində əks olunduğu kimi - öz hüquqlarını həyata keçirərkən və vəzifələrini icra edərkən tərəflərdən hər biri vicdanlılığın tələb etdiyi tərzdə, yəni şərtləşdirilmiş vaxtda və yerdə lazımı şəkildə, öhdəliyin şərtlərinə müvafiq surətdə hərəkət etməmişdir. Nəticə etibarilə, Podrat müqaviləsi üzrə işlər gecikdirildiyinə görə İddiaçı əmək haqqı və digər xərclər qismində 500 000 (beş yüz min) ABŞ dolları həcmində real zərəmə məruz qalmışdır.
5. Bununla yanaşı, Cavabdehin qeyd olunan hərəkətləri (hərəkətsizliyi) İddiaçının 2 500 000 (iki milyon beş yüz min) ABŞ dolları həcmində faydanın əlindən çıxmasına səbəb olmuşdur, hansı ki, bu miqdarda təzminat həmin faydanın əldə edilə bilmə ehtimalı ilə mütənasibdir, çünki

⁵ İ. Əsgərov, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin elmi-praktik kommentariyası, I cild, 75 (2014)

⁶ Beynəlxalq Kommersiya Müqavilələrinin UNIDROIT Prinsiplərinin Kommentariyası, 275 (2022)

İddiaçı otellərin tikintisi və idarə edilməsində ixtisaslaşan, habelə irihəcmli işlərə fokuslanan nüfuzlu bir şirkətdir. Yəni ki, İddiaçının böyük həcmdə fayda əldə edə bilmə potensialı hər hansı şübhə doğurmu. Əlavə olaraq, İddiaçı tərəfindən 15 may 2022-ci il tarixində göndərilən elektron poçtda da göstərilmişdir ki, Tərəflər arasında bağlanmış Podrat müqaviləsi üzrə hazırkı tarixə qədər işlər tamamlanmalı idi, lakin faktiki olaraq işlərin heç 10%-i tamamlanmayıb. Heç bir izahı olmayan gecikməyə görə 3 il heç bir ciddi iş aparılmamış, yalnız otelin bünövrəsi tökülmüşdür. Qeyd edilən gecikmə nəticəsində bizim şirkətə 1 000 000 (bir milyon) ABŞ dollarından çox zərər dəymişdir. Cavabdeh isə hətta bu elektron poçta 25 may 2022-ci il tarixli cavabında da zərərin baş verməsi faktını təsdiqləmişdir.

C. Bildirişlərin təqdim olunmaması halında belə, İddiaçını zərərin əvəzini tələb etmək hüququndan məhrum etmir.

1. Tərəflər arasında bağlanmış Podrat Müqaviləsinin 4-cü bəndinə əsasən Tərəf pozuntunu bildiyi və ya bilməli olduğu andan 28 gün ərzində digər Tərəfə bildiriş verməlidir. Əgər Tərəf bu müddət ərzində bildiriş vermirsə, həmin pozuntu ilə bağlı bütün hüquqlarını itirir və bununla bağlı hər hansı zərər, xərc və digər ödəniş tələb edə bilməz, digər Tərəf isə bununla bağlı məsuliyyətdən azad olunur. Lakin Mülki Məcəllənin 443.8-ci maddəsində bilavasitə qeyd edilir ki, borclunun öhdəliyi qəsdən edilmiş hərəkətlər nəticəsində icra etməməsi zamanı onun zərərin əvəzini ödəməkdən azad edilməsi barədə tərəflərin qabaqcadan razılaşması yolverilməzdir. Cavabdehin istinad etdiyi müqavilənin müddəası bu halda etibarsızdır, belə ki, Müqavilənin 9.2-ci maddəsində vurğulandığı kimi bu Müqavilənin heç bir müddəası Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin imperativ normalarına əməl olunmamasına əsas verə bilməz.
2. Bununla yanaşı, Podrat Müqaviləsinin 9.5-ci maddəsinə əsasən Müqavilənin bir və ya bir neçə müddəasının etibarsızlığı onun digər müddələrinin etibarsızlığına o halda səbəb olmur ki, Müqavilə onun etibarsız müddəaları daxil edilmədən bağlana bilərdi və bu etibarsızlıq Müqavilə Tərəflərinin vəziyyətini əhəmiyyətli dərəcədə dəyişmir. Oxşar məsələ ilə bağlı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenum Qərarında göstərilir ki: *“əqdin etibarsızlığı ilə bağlı mübahisələrə baxan məhkəmə əqdin etibarsız hesab edilməsindən sui-istifadə olunduğunu müəyyən edərsə, əqdin etibarsızlığını irəli sürmək vicdanlıq prinsipinə zidd hesab*

edilməlidir".⁷ Belə ki, öncəliklə vurğulanmalıdır ki, Müqavilənin 4-cü bəndinin daxil edilməsində Cavabdeh əvvəldən maraqlı idi və bununla da İddiaçıyı əlverişsiz vəziyyətə salaraq yaranacaq situasiyadan yararlanmaq məqsədi güdürdü. Belə ki, Cavabdeh heç bir zaman müqavilə üzrə təsvir edilən oteli tikmək üçün bütün lazımi resurslara və təcrübəyə malik olmamış, bununla bağlı yalan məlumatlar vermişdir. Nəticə etibarilə, əgər bu müddəə etibarsız hesab edilərsə, o zaman İddiaçı ilə müqayisədə Cavabdeh çox cüzi itkiyə məruz qalacaq, çünki Mülki Məcəllənin 337.5-ci maddəsinin göstərişinə müvafiq olaraq tərəflərdən hər biri əqd üzrə aldığıların hamısını digər tərəfə qaytarmağa, alınanları eyni ilə qaytarmaq mümkün olmadıqda isə onun dəyərini pulla ödəməlidir.

3. Əlavə olaraq İddiaçı tərəf 10 oktyabr 2019-cu ildə bildiriş göndərmiş və qeyd etmişdir ki, tikinti sahəsinə baxış keçirilmiş və Müqavilənin imzalanmasından 3 (üç) ay keçməsinə baxmayaraq, heç bir işin başlamadığı müşayət edilib, bu səbəbdən gecikməyə görə İddiaçıya zərər vurulmuş və Müqaviləyə, habelə qanunvericiliyə uyğun olaraq müvafiq tədbirlər görülməkdir. Müqavilənin 4.1-ci maddəsinə nəzər yetirsək görə bilərik ki, burada qeyd olunur ki, Tərəf pozuntunu bildiyi və ya bilməli olduğu andan 28 gün ərzində digər Tərəfə bildiriş verməlidir. Bildirişdə isə qeyd edilir ki, tikinti sahəsinə bildiriş göndərildiyi tarixdən bir gün əvvəl baxış keçirilib - yəni ki, İddiaçıya mövcud vəziyyət məlum olandan dərhal sonra öhdəliyini icra edərək bildiriş göndərmişdir. Bir məsələ də vurğulanmalıdır ki, göstərilən xidmətin gedişatı ilə maraqlanmaq Müqavilənin 3.2-ci maddəsinə əsasən Sifarişçinin hüququdur, məhz bu səbəbdən də icrası məcbur edilə bilməz.
4. Bütün qeyd olunanları nəzərə alaraq bu nəticəyə gəlmək olar ki, İddiaçı müqavilə şərtinə əməl edərək bildirişi vaxtında göndərmiş, habelə bildiriş vaxtında göndərilməsə idi, qanunvericiliyin tələblərinin üstünlüyü nəzərə alınaraq İddiaçı tələb hüququndan məhrum olmayacaqdır.

⁷ "Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 18 noyabr 2021-ci il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair" Konstitusiya Məhkəməsinin Plenum Qərarı

III. Tərəflər arasında bağlanılan Alğı-satqı müqaviləsinə əsasən Cavabdeh əldən çıxmış faydanın dəyərini İddiaçıya ödəməlidir.

A. Tərəflər arasında bağlanılan Müqavilə çərçivə müqavilə hesab edilə bilməz.

1. Cavabdeh 12.11.2023-cü il tarixində verdiyi Arbitraj bildirişinə cavab məktubunda qeyd edir ki: “*Alğı-satqı müqaviləsi sadəcə çərçivə müqaviləsidir, orada konkret malların adları və ya çeşidi göstərilmədiyinə görə Cavabdehin hər hansı mal almaq öhdəliyi olmamışdır*”, lakin qeyd olunmuş arqumentin hüquqi əsası yoxdur. Belə ki, ümumilikdə müqavilənin hüquqi təbiətindən irəli gələrək Alğı-satqı Müqaviləsi Tərəflər üçün hüquq və vəzifələr müəyyənləşdirməklə müəyyən öhdəliklər yaradır. Eyni zamanda hazırkı Alğı-satqı Müqaviləsi növünə görə Mülki Məcəlləyə müvafiq olaraq göndərmə müqaviləsi hesab edilməlidir.
2. Belə ki, çərçivə müqaviləsi Azərbaycan Respublikasının mülki qanunvericiliyi ilə birbaşa tənzimlənmədiyi üçün ona anlayış verilməmişdir. Buna baxmayaraq, Rusiya Mülki Məcəlləsinin 429.1-ci maddəsində qeyd olunur ki, çərçivə müqaviləsinə müvafiq olaraq, tərəflər gələcəkdə bu müqavilədə nəzərdə tutulmuş şərtlərlə əmlakın verilməsi, işlərin görülməsi və ya xidmətlərin göstərilməsi haqqında müqavilə bağlamaq öhdəliyi götürürlər. Halbuki, işin hallarına baxdıqda isə məlum olur ki, Tərəflər arasında bağlanılan Alğı-satqı müqaviləsi üzrə gələcəkdə hər hansı müqavilə(lər) bağlamaq şərti nəzərdə tutulmamışdır.
3. Bununla yanaşı, Mülki Məcəllənin 627.1-ci maddəsinə əsasən, göndərmə müqaviləsi mal göndərən, yəni sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən satıcı istehsal etdiyi və ya satın aldığı malları sahibkarlıq fəaliyyətində və ya şəxsi, ailə, ev və digər bu cür istifadə ilə bağlı olmayan başqa məqsədlər üçün istifadə edilməkdən ötrü şərtləşdirilmiş müddətdə və ya müddətlərdə alıcıya verməyi öhdəsinə götürməklə bağlanılan müqavilə növüdür. Göndərmə müqaviləsinin predmeti satıcının özü tərəfindən istehsal edilmiş və ya başqasından satın almış olduğu mallar ola bilər. Əsas məsələ həmin malların maddədə müəyyən edilmiş təyinatı üzrə satılmasıdır⁸. Məcəllənin 629-cu maddəsinə əsasən isə göndərmə müqaviləsinin qüvvədə olduğu müddət ərzində mallar müqavilə ilə müəyyənləşdirilmiş ayrı-ayrı partiyalar ilə göndərilməlidir. Eyni zamanda Məcəllənin 633-cü maddəsinə müvafiq olaraq tam göndərilməməsi tamamlanmalı olan malların çeşidi tərəflərin razılaşması ilə müəyyənləşdirilir. Baxmayaraq ki, sonuncu norma malların tam göndərilməməsi halı ilə əlaqədardır, məsələyə ümumi aspektdən yanaşsaq

⁸ Yuxarı istinad 4, 94

görünür ki, malların çeşidi ilə bağlı məsələnin müqavilə bağlanılmasından sonra tərəflər arasında həll olunması mümkün bir haldır.

4. İşin faktiki hallarına nəzər yetirsək şahidi oluruq ki, İddiaçı tərəf tikinti mallarının satışı üzrə ixtisaslaşmış şirkətdir və bu sahədə öz sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirir, həmçinin Cavabdeh də sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirmək, otelin inşasını tamamlamaq üçün Müqavilənin 1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş predmeti - podrat müqaviləsi ilə bağlı tikinti işlərində istifadə edilməsi üçün idxal edilməli olan bütün malları, o cümlədən 5.000.000 ABŞ dolları dəyərində ABŞ və ya Avropa istehsalı olan xüsusi ölçmə cihazları, havalandırma sistemi, elektrik avadanlıqları və digər malları almaq istəyir. Bununla yanaşı, malların dəqiq çeşidi və növləri Tərəflər arasında Alıcı tərəfindən sifarişin verilməsi və Satıcı tərəfindən onun təsdiq edilməsi ilə razılaşdırılacaq, bu isə öz növbəsində Mülki Məcəllənin yuxarıda qeyd edilən 633-cü maddəsinin sistematik təfsiri baxımından göndərmə müqaviləsinin hüquqi təbiətinə zidd deyildir.
5. Eyni zamanda Məcəllənin 630.2-ci maddəsinə əsasən, göndərmə müqaviləsində alıcının mal göndərənə malları mal alanlara yollamaq (vermək) haqqında göstərişlər (yollama sərəncamı) vermək hüququnun nəzərdə tutulduğu halda mal göndərən malları yollama sərəncamında göstərilmiş mal alanlara yollayır (verir). Bununla əlaqədar Alğı-satqı Müqaviləsinin 1.2-ci maddəsinə nəzər saldıqda görürük ki, Malların dəqiq çeşidi və növləri Alıcı tərəfindən sifarişin verilməsi və ardınca Satıcı tərəfindən onun təsdiqi ilə şərtləndirilir. Alıcı tərəfindən sifarişin verilməsi, Alıcının yollama sərəncamını göndərməsi olaraq şərh edilməlidir. Bununla bir növ Alıcı malların göndərilməsi üçün icazəni vermiş olur. Bu sərəncamlar və ya öz hüquqi mənası ilə icazələr olmadan, Satıcı Malları Alıcıya göndərə bilməzdi. Bu o deməkdir ki, malların adları və ya çeşidi göstərilməməsi həmin müqaviləni çərçivə müqaviləsi etmir.
6. Bütün qeyd olunanları nəzərə alaraq bu qənaətə gəlmək olar ki, Tərəflər arasında bağlanan Müqavilə çərçivə müqavilə hesab edilə bilməz və Cavabdehin müəyyən öhdəliklərinin yaranması üçün əsasdır.

B. Cavabdeh pul öhdəliyini icra etmədiyi üçün mövcud mənfəət marjasına əsasən əldən çıxmış faydanın dəyərini ödəməlidir

1. Cavabdeh tərəfindən Alğı-satqı Müqaviləsinin şərtlərinə əsasən öhdəliklərin icra edilməməsi İddiaçı tərəfindən gözlənilən faydanın əldən çıxmasına səbəb olmuşdur, bu səbəbdən də Cavabdeh bu zərəri kompensasiya etməlidir. Belə ki, Mülki Məcəllənin 629.1-ci maddəsinə

əsasən, Tərəflər göndərmə müqaviləsinin qüvvədə olduğu müddət ərzində malların ayrı-ayrı partiyalar ilə göndərilməsini nəzərdə tutduqda və bu partiyaların göndərilməsi müddətləri müqavilədə müəyyənləşdirilmədikdə, mallar, əgər qanunvericilikdən, öhdəliyin mahiyyətindən və ya işgüzar dövrüyyə adətlərindən ayrı qayda irəli gəlmirsə, bərabər partiyalar ilə aybaay göndərməlidir. Məcəllənin 630.4-cü maddəsinə əsasən isə Alıcının yollama sərəncamını müəyyənləşdirilmiş müddətdə verməməsi mal göndərənə ya göndərmə müqaviləsinin icrasından imtina etmək, ya da alıcıdan malları ödəməyi tələb etmək hüququ verir. Bundan başqa, mal göndərən yollama sərəncamının verilməməsi ilə əlaqədar dəyən zərərin əvəzinin ödənilməsini tələb edə bilər.

2. Hazırkı Alğı-satqı Müqaviləsinə nəzər saldıqda malların göndərilməsi ilə əlaqədar hər hansı müddət, cədvəl və ya bölgüyə rast gəlmirik. Lakin Alğı-satqı Müqaviləsinin 10.4-cü maddəsinə əsasən, hazırkı Müqavilə təfsir edilərkən, Podrat Müqaviləsinin şərtləri də nəzərə alınmalıdır. Belə ki, Podrat Müqaviləsinin 2.2-ci bəndində göstərilmiş cədvələ nəzər salaraq əsaslandırmaq mümkündür ki, Tərəflər arasında Podrat Müqaviləsinin icrası mərhələləri və buna uyğun olaraq ödəniş qaydası müəyyən edilmişdir. Bu müddəə həmçinin Alğı-satqı Müqaviləsinin icrası mərhələlərini söyləməyə və buna uyğun icra etməyə əsas verir. Halbuki, Podrat Müqaviləsi üzrə işlərin icrası 5 mərhələdən ibarət müəyyənləşdirilsə belə, Alıcı Alğı-satqı Müqaviləsinin icrası ilə əlaqədar sadəcə 1 yollama sərəncamını verməklə Malların bir qismini sifariş etmişdir. Buna görə də, İddiaçı satıcı qismində digər 4 yollama sərəncamının verilməməsi ilə əlaqədar yaranmış zərəri Cavabdehdən tələb edir.
3. Bunu da qeyd etmək lazımdır ki, Cavabdeh 12.11.2023-cü il tarixində verdiyi Arbitraj bildirişinə cavab məktubunda qeyd edir ki: *“Alğı-satqı müqaviləsi üzrə Cavabdehin öhdəliyi olsaydı belə, bu öhdəlik Podrat Müqaviləsi tam icra edildiyi halda yaranardı”*. Lakin bir məsələ nəzərə alınmalıdır ki, Podrat Müqaviləsi 10 iyul 2019-cu ildə bağlanmış və bu zamandan etibarən 3 il ərzində, yəni 10 iyul 2022-ci il tarixinədək Cavabdeh otel inşasını bitirib İddiaçıya təqdim etməli idi. Halbuki 15 may 2022-ci il tarixli elektron poçtdan da görüldüyü kimi bu tarixə qədər işin 10%-i belə tamamlanmamışdır, bu isə onu deməyə əsasə verir ki, Cavabdeh icranı əhəmiyyətlə dərəcədə gecikdirmişdir. Həmin tarixdən Arbitraj bildirişi verilənə qədər isə Cavabdeh Podrat müqaviləsi üzrə öhdəliklərindən boyun qaçıraraq heç bir iş görməmiş, nəticə etibarilə, qəsdən tam icranı həyata keçirməmişdir. Cavabdeh bu cür məqsədyönlü hərəkəti isə heç bir halda onu məsuliyyətdən azad edə bilməz.

4. Bununla yanaşı, Cavabdeh əldən çıxmış faydanı Atlantida Krallığında nəzərdə tutulan mənfəət marjasına uyğun olaraq ödəməlidir. Belə ki, “Malların beynəlxalq alqı-satqı müqavilələri haqqında” BMT Konvensiyasının 74-cü maddəsinin şərhində göstərilmişdir ki, Satıcının fəaliyyət göstərdiyi ərazi üzrə ümumi mənfəət marjası satıcının zərərə - əldən çıxmış faydaya görə iddiasını müəyyən etmək üçün əsas yaradır. Belə ki, mənfəət marjası gəlirin bütün xərclər çıxıldıqdan sonra mənfəət kimi saxlanıldığı hissəsidir və Alıcı mənfəət marjasınının həcmi ilə bağlı məlumatı əvvəldən bilməsi vacib əmil hesab edilir.⁹ İşin faktiki hallarına nəzər yetirdikdə görürük ki, Atlantida Krallığının Statistika Komitəsi ixtisaslaşmış tikinti mallarının satışı sektorunda mənfəət marjasının 25% olduğunu qeyd etmişdir. Eyni zamanda bu məlumat Statistika Komitəsinin internetdə hər kəs üçün açıq olan məlumat bazasında yerləşdirilmişdir.
5. Bütün qeyd olunanlara əsasən bu qənaətə gəlmək olur ki, mənfəət marjasının 25% olduğu nəzərə alınaraq, İddiaçının Alqı-satqı müqaviləsi üzrə edəcəyi 5.000.000 AŞB dollarlıq satışdan gözlədiyi fayda, yəni 1.250.000 AŞB dolları dəyərində əldən çıxan fayda Cavabdeh tərəfindən ödənilməlidir.

IV. Ödənilməli vəsait üzrə Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinə əsasən Mərkəzi Bankın uçot faiz dərəcəsi ilə faizi Cavabdeh tərəfindən İddiaçıya ödənilməlidir.

1. Hazırkı iş üzrə İddiaçının Cavabdehin öz öhdəliklərini yerinə yetirməməsinə görə həm ona dəyən real zərəri, həm də əldən çıxmış faydanı tələb etmək hüququna malikdir. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 21.2 və Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunun Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 399.3, 399.4, 445 və 449-cu maddələrinin bəzi müddəalarının şərh edilməsinə dair 24.12.2014-cü il tarixli qərarına əsasən zərər dedikdə, hüququ pozulmuş şəxsin pozulmuş hüququnu bərpa etmək üçün çəkdiyi və ya çəkməli olduğu xərclər, əmlakından məhrum olması və ya əmlakının zədələnməsi (real zərər), habelə hüququ pozulmasaydı, həmin şəxsin adi mülki dövryyə şəraitində əldə edəcəyi gəlirlər (əldən çıxmış fayda) başa düşülür. UNİNDROİT Prinsiplərinin 7.4.9-cu

⁹ Digest of Case Law on the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, 336 (2016)

maddəsinə əsasən tərəflərdən biri pul məbləğini ödəmə vaxtı çatdıqda ödəmədikdə, zərər çəkən tərəf ödənişin vaxtı çatdığı andan həmin məbləğə görə faiz almaq hüququna malikdir.

2. Belə ki, Bununla da, İddiaçı 2 200 000 Amerikan dolları (USD) (500.000 USD Podrat müqaviləsi üzrə dəyən zərər + 1.700.000 USD həcmində avans), yəni 3 740 000 Azərbaycan manatı (AZN) məbləğində real zərəri, habelə 3 725 000 Amerikan dolları (USD) (Podrat müqaviləsi üzrə əldən çıxmış fayda + Alğı-satqı müqaviləsinə əsasən 1.225.000 USD həcmində mənfəət marjası nəzərə alınmaqla əldən çıxmış fayda), yəni 6 332 500 Azərbaycan manatı (AZN) məbləğində əldən çıxmış faydanı tələb etmək hüququna malikdir. Ümumilikdə, İddiaçıya 5 925 000 Amerikan dolları, yəni 10 072 500 Azərbaycan manatı (AZN) miqdarında zərər dəymişdir.
3. Bununla yanaşı, mülki qanunvericilik öhdəliklərin icra edilməməsinə görə məsuliyyət müəyyən edir. Belə ki, Mülki Məcəllənin 449.1-ci maddəsi nəzərdə tutur ki, özgəsinin pul vəsaitini qanunsuz saxlamaqla, onu qaytarmaqdan boyun qaçıрмаqla, onun ödənilməsini digər şəkildə gecikdirməklə və ya başqa şəxsin hesabına pul vəsaitini əsassız əldə etməklə və ya toplamaqla ondan faydalanmağa görə həmin vəsaitin məbləğindən faizlər ödənilməlidir. Faizlərin miqdarı pul öhdəliyinin və ya onun müvafiq hissəsinin icra edildiyi gün üçün bank dərəcəsi ilə müəyyənləşdirilir. Borc məhkəmə qaydasında tutulduqda məhkəmə kreditörün tələbini qərarın çıxarıldığı gün üçün bank uçot dərəcəsini əsas götürməklə ödəyə bilər. Cavabdeh İddiaçının ona avans olaraq verdiyi 2 000 000 Amerikan dolları (USD), yəni 3 400 000 Azərbaycan manatı (AZN) məbləğində ödənişi qaytarmaqdan boyun qaçırmışdır.
4. Cavabdeh İddiaçıya ümumilikdə, 10 378 500 Azərbaycan manatı (AZN) miqdarında pul ödəməlidir. Belə ki, İddiaçı *Qoşma I - 007*, yəni 15.05.2022-ci il tarixində göndərdiyi elektron poçt məktubuna əsasən, bu məbləği geri tələb etsə də, bu məbləğ bu günə qədər geri qaytarılmamışdır. Buna görə də, həmin məbləğin üzərinə həmin gün üçün Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankının uçot dərəcəsi (9%) tətbiq edilməlidir. Bununla da, Cavabdehin ödəməli olduğu faiz məbləği 306 000 Azərbaycan manatı (AZN) təşkil edir.
5. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsinin Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 449-cu maddəsinin bəzi müddələrinin şərh olunmasına dair” 09.07.2009-cu il tarixli qərarına əsasən bu normanın mənasına görə, borclu şəxs yalnız aşağıdakı dörd hərəkəti etməklə özgəsinin pul vəsaitindən faydalanır: a) qanunsuz saxlama; qaytarmaqdan

boyun qaçırma; c) ödənilməsinə digər şəkildə gecikdirmə; d) başqa şəxsin hesabına pul vəsaitini əsassız əldə etmə və ya toplama

6. Hal-hazırkı mübahisədə Cavabdeh İddiaçının ona ödədiyi 2 000 000 Amerikan dolları (USD) miqdarında məbləği saxlamaqla ona qaytarmaqdan boyun qaçırmış və İddiaçının pul vəsaitindən faydalanmışdır. Yenə həmin qərara əsasən, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 449.1-ci maddəsinin «ondan faydalanmağa görə» müddəası özgəsinin vəsaitinin qanunsuz saxlanması, onun qaytarılmasından boyun qaçırılması, onun ödənilməsinin digər şəkildə gecikdirilməsi və ya başqa şəxsin hesabına pul vəsaitinin əsassız əldə edilməsi və ya toplanılması nəticəsində Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 152.3-cü maddəsində göstərilmiş gəlirin, artımın, bəhərin və ya sair maddi xeyirin əmələ gəlməsini nəzərdə tutur.
7. Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinin 152.3-cü maddəsinə əsasən, istifadə hüququ dedikdə, əmlakdan (əşyadan) onun faydalı təbii xassələrini hasil etməyin, habelə ondan fayda götürməyin hüquqi cəhətdən təmin edilmiş imkanıdır. İstifadədən fayda gəlir, artım, bəhər, törəmə şəklində və başqa formaları başa düşülür. Cavabdeh İddiaçıya ödənilməli olan vəsaitin geri qaytarılmasından boyun qaçırmaqla ondan istifadə edərək faydalanmış və Cavabdehin xeyrinə bəhər və ya artım əmələ gəlmişdir.
8. Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 399, 421.3, 423.2, 424.3 və 447-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair” 29.03.2023-cü il tarixli qərarına əsasən, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 445.7-ci maddəsinə uyğun olaraq, kreditor öhdəliyin pozulması halında digər əsaslardan çıxış edərək daha böyük məbləğ tələb edə bilmirsə, gecikdirilmiş vaxt üçün illik beş faiz məbləğində vəsaitin ödənilməsinə tələb etmək hüququna malikdir.
9. Həmin vaxt üçün Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı tərəfindən təsdiq edilmiş uçot dərəcəsinin (9%) daha çox olduğunu nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 445.7-ci maddəsinin deyil, Məcəllənin 449.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş məsuliyyət tədbirinin tətbiq olunması qanuna müvafiq olar.

Tələblər

I. Hazırkı işə müqaviləyə və yuxarıda sadalanan qanunvericilik aktlarına əsasən, Bakı şəhərində yerləşən Arbitraj Məhkəməsində baxılmalıdır.

Algı-satqı müqaviləsində mübahisənin arbitrajda baxılmalı olduğu aşkar surətdə əks olunmuşdur. Podrat müqaviləsində arbitraj ilə bağlı konkret müddəa olmasa da, elektron poçt məktubunda arbitrajın ona da tətbiq olunması qeyd olunmuşdur və Cavabdeh buna etiraz etməmişdir. Elektron poçt yazılı şəkildə olduğundan və müasir işgüzar adətlərdə geniş istifadə olunan elektron rabitə vasitəsi olduğundan onu etibarlı arbitraj sazişi kimi qəbul etmək lazımdır. Zəmin isə əsas müqavilələr üzrə borclu ilə eyni öhdəliklərə və hüquqlara sahib olduğu üçün algı-satqı müqaviləsindəki arbitraj bəndi onun üçün də məcburidir.

II. Mövcud işlərin iddiaçının marağını itirmədiyi faktiki dəyəri çıxılmaqla, 1.700.000 ABŞ dolları həcmində avans İddiaçıya geri qaytarılmalıdır və Cavabdeh tərəfindən avansın qaytarılması gecikdirildiyi üçün Mərkəzi Bank tərəfindən müəyyənləşdirilən 9 faiz Cavabdeh tərəfindən ödənilsin.

İddiaçı və Cavabdeh arasında bağlanmış 10.07.2019-cu il tarixli Podrat Müqaviləsinə əsasən, Müqavilənin icrası 5 mərhələyə bölünmüş və buna uyğun olaraq ödəniş qaydaları müəyyənləşdirilmişdir. İddiaçı tərəfindən Müqavilənin 2.2-ci maddəsinə uyğun olaraq 2 000 000 ABŞ dolları (USD) məbləğində avansı Cavabdehə ödənilmişdir. Lakin Cavabdeh bu Müqaviləyə əsasən, öz öhdəliklərini lazımınca icra edə bilməmişdir. Buna görə də, İddiaçı 15.05.2022-ci il tarixində elektron poçt göndərərək ödənilmiş avans məbləğinin geri ödənilməsini tələb etmişdir. Bununla yanaşı, pul öhdəliklərinin icrası üçün Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş məsuliyyət tədbirləri tətbiq olunmalı, yəni Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının həmin dövr üçün təsdiq etdiyi uçot dərəcəsi (9%) həmin pul vəsaitinə hesablanaraq Cavabdeh tərəfindən ödənilməlidir.

III. Cavabdeh Podrat müqaviləsi üzrə “lazımi icra”nı həyata keçirmədiyi üçün həm 500 000 (beş yüz min) ABŞ dolları həcmində real zərərin, həm də 2 500 000 (iki milyon beş yüz min) ABŞ dolları həcmində əldən çıxmış faydanın əvəzini ödəməlidir.

Mülki Məcəllənin 443-cü maddəsinə əsasən öhdəliyini icra etməyən borclu kreditora dəymiş zərərin əvəzini ödəməyə borcludur və bu zaman zərər Məcəllənin 21-ci maddəsinə əsasən həm

real zərəri, həm də əldən çıxmış faydanı nəzərdə tutur. Cavabdeh tərəf isə Podrat Müqaviləsi üzrə vəzifələrini icra etməmişdir, nəticə etibarilə, İddiaçı əmək haqqı və digər xərclər qismində 500.000 ABŞ dolları həcmində real zərəyə məruz qalmışdır. Həmçinin Cavabdehin bu hərəkəti İddiaçının 2.500.000 ABŞ dolları həcmində faydanın əlindən çıxmasına səbəb olmuşdur.

IV. Tərəflər arasında bağlanmış Alqı-satqı Müqaviləsinə görə Cavabdeh Atlantida Krallığının Statistika Komitəsi tərəfindən müəyyənləşdirilən 25%-lik mənfəət marjasına müvafiq olaraq əldən çıxmış faydanın dəyərini - 1 250 000 (bir milyon iki yüz əlli min) ABŞ dolları İddiaçıya ödəməlidir.

Mülki Məcəllənin 630.4-cü maddəsinə əsasən Alıcının yollama sərəncamını müəyyənləşdirilmiş müddətdə verməməsi nəticəsində mal göndərən yollama sərəncamının verilməməsi ilə əlaqədar dəyən zərərin əvəzinin ödənilməsini tələb edə bilər. “Malların beynəlxalq alqı-satqı müqavilələri haqqında” BMT Konvensiyasının 74-cü maddəsinə əsasən Satıcının fəaliyyət göstərdiyi ərazi üzrə ümumi mənfəət marjası satıcının zərəre - əldən çıxmış faydaya görə iddiasını müəyyən etmək üçün əsas yaradır. İşin faktiki hallarına nəzər yetirdikdə görürük ki, Atlantida Krallığının Statistika Komitəsi ixtisaslaşmış tikinti mallarının satışı sektorunda mənfəət marjasının 25% olduğunu qeyd etmişdir. Bütün qeyd olunanlara əsasən bu qənaətdə gəlmək olur ki, mənfəət marjasının 25% olduğu nəzərə alınaraq, İddiaçının Alqı-satqı müqaviləsi üzrə edəcəyi 5.000.000 AŞB dollarlıq satışdan gözlədiyi fayda, yəni 1.250.000 ABŞ dolları dəyərində əldən çıxan fayda Cavabdeh tərəfindən ödənilməlidir.

V. Arbitraj və hüquqşünas xərcləri Cavabdeh tərəfindən ödənilsin.

İddiaçı işin arbitraj tribunalında baxılması üçün, habelə hüquqşünas dəstəyi almaq məqsədilə bir sıra xərclər çəkmişdir. Hazırkı situasiyanın yaranması bilavasitə Cavabdeh təqsiri ilə bağlı olduğuna görə xərclər Cavabdeh tərəfindən qarşılanmalıdır.

Arbitraja müraciət

Yuxarıda qeyd olunan faktiki halları nəzərə alaraq və qeyd edilən hüquq normalarına əsaslanaraq Arbitraj tribunalından

XAHİŞ EDİRİK:

1. İşə müqaviləyə, habelə qanunvericilik aktlarına müvfiq olaraq Bakı şəhərində yerləşən Arbitraj Məhkəməsində baxılsın.
2. 1.700.000 ABŞ dolları həcmində avans İddiaçıya geri qaytarılsın və Cavabdeh tərəfindən ödənilməli bütün vəsaitin qaytarılması gecikdirildiyi üçün 15 may 2022-ci il tarixindən vəsait ödənilənə qədər Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinə əsasən uçot faiz dərəcəsi ilə (9%) faiz İddiaçıya ödənilsin.
3. Cavabdeh “lazımi icra”nı həyata keçirmədiyi üçün həm 500.000 ABŞ dolları həcmində real zərər, həm də 2.500.000 ABŞ dolları həcmində əldən çıxmış fayda Cavabdeh tərəfindən kompensasiya edilsin.
4. Alğı-satqı Müqaviləsinə görə Cavabdeh 25%-lik mənfəət marjasına müvafiq olaraq əldən çıxmış faydanın dəyərini - 1.250.000 ABŞ dollarını İddiaçıya ödəsin.
5. Arbitraj və hüquqşünas xərcləri Cavabdeh tərəfindən ödənilsin.